

บทที่ 3

การสร้างวัดจีนในประเทศไทย

การตั้งชุมชนชาวจีนในสมัยอยุธยา

สมัยสุโขทัย มีหลักฐานว่าในสมัยนี้มีการติดต่อค้าสัมพันธ์การทูตกับจีน ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์เชื่อกันว่า ได้ชาวจีนมาเป็นครูสอนทำเครื่องปั้นดินเผา ที่เรียกกันว่า สังกโลก ในครั้งนั้นเชื่อว่ามีชาวจีนมาจำนวนหนึ่งคงจะตั้งชุมชนในเขตเมืองศรีสัชนาลัย แต่ชุมชนไม่ใหญ่นัก จึงไม่พบหลักฐานที่ได้สร้างวัดที่เป็นศาสนสถานตามความเชื่อของชนชาติจีน

สมัยอยุธยา ในช่วงสมัยอยุธยามีหลักฐานทางด้านเอกสารที่กล่าวถึงวัดจีนมีอยู่บ้าง แต่หลักฐานทางด้านสิ่งก่อสร้างอาจถูกทำลายไป หรืออาจยังไม่มีมีการก่อสร้างแบบจีน มีเพียงบางแห่งที่นักวิชาการบางท่านชี้ว่าน่าจะมีวัดจีน แต่หลักฐานสิ่งก่อสร้างนั้นเป็นลักษณะรูปแบบศิลปกรรมไทย จึงอาจยังไม่กล่าวได้ว่ามีการสร้างวัดจีนที่เป็นรูปแบบศิลปกรรมจีน นอกจากนี้ยังพบสุสานในวัดดังกล่าวอยู่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา

กล่าวคือในช่วงของสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับอยุธยาของชาวตะวันตกที่เข้ามาในกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะในประเด็นที่ระบุว่ากรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางทางการค้า เช่น เฟร์เนา เมนเดซ ปินตู (Fernao Mendez Pinto) นักเดินทางชาวโปรตุเกสใช้เวลาเดินทางทางทะเลวันออกถึง 21 ปี ได้เขียนหนังสือเรื่อง Pergrinacao มีการกล่าวถึงกรุงศรีอยุธยา ช่วงสมัยรัชกาลสมเด็จพระไชยราชา (พ.ศ. 2077-2090) ว่าน้ำตาลเป็นสินค้าออกตั้งแต่ในสมัยนั้น นอกจากนั้นยังกล่าวถึงพื้นที่สูงมีป่าไม้เอนเจลลิน (Angelin) สามารถใช้ต่อเรือทุกประเภทเป็นพัน ๆ ลำ ยังมีเงิน เหล็ก ตะกั่ว ดีบุก ดินประสิวและคราม ฝ้าย ทับทิม ไพลิน งาช้าง ทองคำ ทั้งหมดมีปริมาณมาก ในป่ามีไม้ Brasil และไม้มะเกลือ บรรทุกสำเภาทุก ๆ ปี ๆ ละกว่า 100 ลูกบาศก์ ไปยังจีนไหหลำ Leguois เขมร และจำปา ยังไม่ต้องกล่าวถึงขี้ผึ้ง น้ำผึ้ง น้ำตาล ซึ่งเก็บรวบรวมจากที่ต่าง ๆ อีกมาก (Smithies, 1995, p. 4) อีกหลักฐานหนึ่งจากหลักฐานของญี่ปุ่น กลางศตวรรษที่ 23 ว่า “สยามเป็นศูนย์รวมของเรือสินค้าชนิดต่าง ๆ และมั่งคั่งร่ำรวยอย่างยิ่ง” (Sarasin, 1977, p. 47) ข้อความข้างต้นเป็นตัวอย่างให้เห็นความเป็นศูนย์กลางทางการค้าของอยุธยา

ย่านของคนจีนและตลาดจีน ย่านของคนจีนในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นที่อยู่อาศัยและตลาดนอกพระนคร หลักฐานทางเอกสารบ่งบอกได้แก่ตลาดวัดท่าราบย่านคนจีน ตลาดบ้านจีน (Nicolas, 1998, p. 91) ตลาดบ้านจีนอยู่ปากคลองขุนละครไชย ที่นี้มีหึงละครโสเภณีตั้งโรงอยู่ท้ายตลาด 4 โรงรับจ้างทำชำเราแก่บุรุษ ตลาดนี้เป็นตลาดใหญ่ใกล้ทางเรือและทางบก มีตึกกว้านร้านจีน

มากมายขายของจีนมากกว่าของไทยมีศาลเจ้าจีนศาลหนึ่งอยู่ท้ายตลาด (ประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา, 2539, หน้า 97)

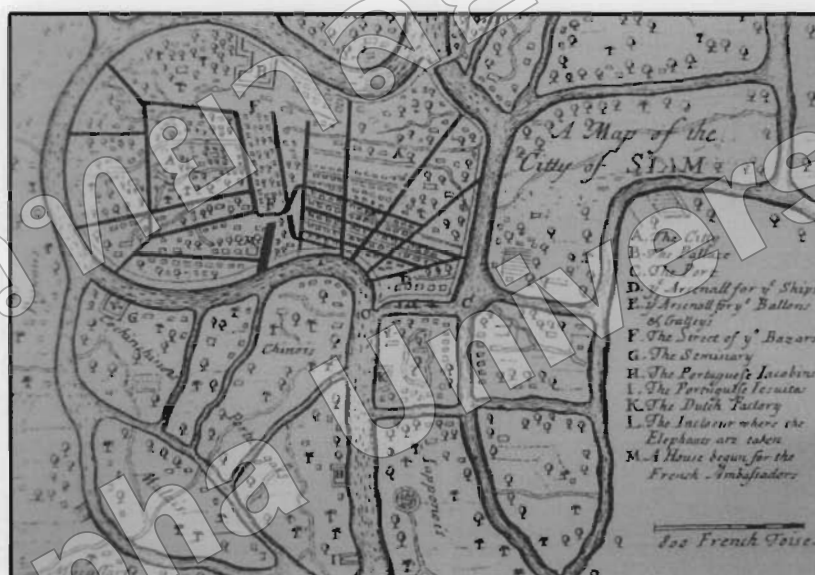
ในประเด็นเดียวกันเกี่ยวกับชุมชนจีนอาจารย์ น. ณ. ปากน้ำ ท่านได้กล่าวถึงหลักฐานแผนที่บันทึกต่าง ๆ พอจะรู้ได้ว่ากลุ่มหรือนิคมของชาวจีนนั้นตั้งอยู่ที่ตำบลที่เรียกว่าป้อมเพชร (หรืออยู่สำเภาอยู่ตรงข้ามวัดพนัญเชิง) แลวนั้นเป็นที่อยู่ของชาวจีน และยังมีร่องรอยของวัดจีนเป็นจำนวนมาก เช่น วัดจีน วัดเจ็ก วัดชอเส ก็คงจะเป็นคำเพี้ยนย่อ ๆ ของอยุธยาขนาดนั้นพอก ๆ กับหมู่บ้านของฮอลันดา (น. ณ. ปากน้ำ, 2537, หน้า 9) ข้อความจากการสำรวจของอาจารย์ น. ณ. ปากน้ำ ชี้ให้เห็นว่ามีวัดจีนตั้งอยู่ในชุมชนจีน

บริเวณในตำแหน่งดังกล่าว อาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้อธิบายเกี่ยวกับแผนที่ของ Siam ou Iodia (ปารีส พ.ศ. 2229) เขียนโดย คูตองเลง บาทหลวงชาวฝรั่งเศสที่แสดงถึงสถานที่ตั้งสำคัญในกรุงศรีอยุธยาในช่วงสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ โดยท่านได้กล่าวถึงพื้นที่มุมขวาล่างภายในเกาะของแผนที่ว่าเป็นที่อยู่ของชาวจีนอาศัยอยู่หนาแน่น มีคิกรามบ้านช่องตั้งอยู่ทั้งสองฟากถนนหลวง และกล่าวถึงบันทึกของชาวต่างชาติว่าถนนหน้าบ้านจีนเป็นถนนที่ดีที่สุดสายหนึ่งในกรุงศรีอยุธยา (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2546, หน้า 33) (ดูภาพที่ 3-1 ประกอบ)

ภาพที่ 3-1 ชุมชนจีนบริเวณพื้นที่มุมขวาล่างภายในเกาะกรุงศรีอยุธยา (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2546, หน้า 32-33)

ในจดหมายเหตุของ ลา ลูแบร์ ได้เขียนแผนที่บริเวณต่าง ๆ ของเมืองกรุงศรีอยุธยา (เดอรั ลา ลูแบร์, 2548, หน้า 34) ในแผนที่ได้ระบุถึงบริเวณมุมขวาด้านล่างของเกาะอยุธยา ยังแสดงตำแหน่งของชุมชนที่วางตัวอาคารหนาแน่น พร้อมถนนทุกสายมุ่งมายังแม่น้ำ มีอยู่ 5 เส้นทางแสดงถึงถนนบกติดต่อกับทางน้ำ ซึ่งก็คงเป็นท่าเรือที่มีลำภาमाจอดในบริเวณที่เป็นย่านชุมชนจีน ประเด็นนี้เป็นการบ่งบอกถึงความหนาแน่นของชุมชนจีนในกรุงศรีอยุธยาขณะนั้น (ภาพที่ 3-2 ประกอบ) แผนที่นี้พิมพ์ครั้งแรกที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ พ.ศ. 2236 ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชา (ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช, 2549, หน้า 87)

ภาพที่ 3-2 ชุมชนชาวจีนสมัยอยุธยาตอนปลายในจดหมายเหตุเดอลาลูแบร์ (ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช, 2549, หน้า 87)

เอกสารกฎหมายเทียรบาลยังให้การสนับสนุนถึงชาติต่าง ๆ ในกรุงศรีอยุธยาที่อาศัยอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ตามบันทึกกล่าวว่า “พริหม์แขกขอมลาวพม่าเมงมอญสุ่มแสงจีนจามชวานานาประเทศทั้งปวง” (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2546, หน้า 75) เป็นชาวต่างประเทศในอาณัติรวมทั้งชาวจีนด้วย

ช่วงก่อนสมัยสมเด็จพระนารายณ์ พบว่า ราชสำนักต้องอาศัยชาวจีนหรือผู้มีเชื้อสายจีน มีหน่วยงานที่ทำการติดต่อกับชาวจีนคือ “กรมท่าซ้าย” มีหน้าที่ประกอบการค้ากับจีน โดยเป็นการค้าสำเภาล่วงให้กับราชสำนัก (จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์, 2550, หน้า 78; คุชแมน, 2528, หน้า 2)

ในเอกสารกฎหมายตราสามดวงกล่าวถึงขุนนางตำแหน่งอื่น ๆ ที่ปฏิบัติหน้าที่ในกรุงศรีอยุธยา ได้กล่าวถึงการรักษาพระนครในเวลาที่พระเจ้าแผ่นดินไม่ได้ประทับไว้ตอนหนึ่งว่า

“กรมทำข้าชวาเกณฑ์แบ่งอยู่รักษากรุงฯ รักษาจำหล่อตระเวน บรรจบถึงกันตามอำเภอเป็น (คือ) ขุนทองสี่ ขุนทองสมุทร อำเภอจีนรักษา แคว้นจีนถึงประตูลิน” (ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 19 ตำราแบบธรรมเนียมในราชสำนักครั้งกรุงศรีอยุธยา, 2474, หน้า 31)

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์พ้อคำจีนได้รับผลกำไรจากความรุ่งเรืองทางการค้าสมัย สมเด็จพระนารายณ์เป็นอันมาก และมีชาวจีนหลายคนเข้ารับราชการในกรุงศรีอยุธยามีตำแหน่ง สูง ๆ เช่น กรมเจ้าท่าเป็นคนจีนที่มีบรรดาศักดิ์เป็นพระศรีพิพัฒน์ พระยายมราชเป็นเสนาบดีกรม เมืองก็เป็นคนจีน ทั้งขุนนางที่มีตำแหน่งสำคัญ ๆ 1/7 ในราชสำนักก็เป็นชาวจีน ในพระอัยการ ตำแหน่งนาพลเรือน นาทหาร หัวเมืองได้ระบุว่า ตำแหน่งจีนลำนายอำเภอ มีศรราชทินนาม ในทำเนียบขุนนางว่า ขุนทองสี่ ขุนทองสมุทร มีศักดินา 600 (กรมศิลปากร, 2521, หน้า 117) และ จำนวนชาวจีนที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งมีมากถึง 100,000 คน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2546, หน้า 101) ประเด็น นี้มีนักวิชาการได้สรุปถึงย่านที่คนจีนตั้งหลักแหล่งประกอบไปด้วย 6 ย่าน กล่าวคือ

ย่านที่หนึ่ง อยู่กันเป็นแพเหมือนกับตลาดน้ำ หรือตลาดเรือมี 4 ตลาด ได้แก่ ตลาดน้ำวน บางกะจะ หน้าวัดพนัญเชิง ตลาดปากคลองคูจาม ท่าสุเหร่าแขก ตลาดปากคลองคูไม้ร้อง ตลาด ปากคลองวัดเค็ม ได้ศาลเจ้าปูนเก่า

ย่านที่สอง ตลาดวัดท่าราบหน้าบ้านเจ้าตัวซี้ มีตึกแถวยาว 16 ห้องสองชั้น ๆ ล่าง ตั้งขายของชั้นบนคนอยู่ หัวตลาดนี้มีโรงตีเหล็กและเข็มรองเท้า ทำยาแดง สุกกล้วยขาย (ปัจจุบันเป็น โรงเรียนสตรีวัดพุทธโสธร)

ย่านที่สาม ตลาดขนมจีน มีร้านจีนทำขนมเปียก ขนมโก๋ เครื่องจันอับ ขนมจีนแห้งขาย เป็นร้านชำ ชื่อตลาดขนมจีน

ย่านที่สี่ ย่านในไก่ ตั้งแต่คลองประตูในไก่ ผ่านท่าหอยเป็นท่าเทียบเรือมาถึงคลองประตู จีนย่านนี้ประกอบด้วย ตึกร้านจีน สองฟากถนนจีนไทยนั่งขายของ เครื่องสำเภา เครื่องทองเหลือง ทองขาว กระเบื้องถ้วยโถ โอชาม แพรสีต่าง ๆ อย่างจีนและไหมสีต่าง ๆ เครื่องมือเหล็กแล สรรพเครื่องมือมาจากเมืองจีนมีครบ มีของรับประทานเป็นอาหาร ผลไม้มาจากเมืองจีนวาง เรียงรายขายที่ท้องตลาด มีของสดขายเช้าเย็น สุกรเป็ดไก่ ปลาทะเลปลาน้ำจืด ปู หอยต่าง ๆ หลายอย่างพื้นเป็นตลาดใหญ่ยังยวดยในกรุง ชื่อตลาดใหม่อยู่ในย่านในไก่

ย่านที่ห้า ย่านสามม้า อยู่ถัดไปจากย่านในไก่ทางตะวันออกไปจรดหัวมุมพระนคร ที่ตำบลสาระภา จีนตั้งโรงทำเครื่องจันอับและขนมแห้งจีนต่าง ๆ หลายชนิด และชาวจีนทำโต๊ะ เตียง ตู้ เก้าอี้ น้อยใหญ่ต่างต่างขายต่อไป ชาวจีนทำถังใส่ปลอกไม้ และปลอกเหล็กถังใหญ่ ๆ น้อย หลายชนิด ขายชาวพระนครรับซื้อไปใช้ขายต่างนางเลิ้ง และทำสรรพเครื่องเหล็กต่าง ๆ ขาย และ รับจ้างตีเหล็กรูปพรรณตามใจชาวเมืองมาจ้าง และมีตลาดขายของสดเช้าเย็นในท้ายตลาด ตั้งแต่

หัวโรงเหล็กไปจนถึงประตูช่องกุศท่าเรือรับจ้างไปวัดพนัญเชิง

ย่านที่หก ตลาดปากคลองขุดละครไชย มีหญิงละครโสเภณี ตั้งอยู่ท้ายตลาด 4 โรงรับจ้างทำชำเราแก่บุรุษ ตลาดนี้เป็นตลาดใหญ่ใกล้ทางเรือและทางบก มีตึกร้านเงินมากกว่าของไทย มีศาลเจ้าจีนศาลหนึ่งอยู่ท้ายตลาด (ส. สุวรรณประทีป, 2530, หน้า 258-264)

จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสารเรื่องชุมชนจีน ตลาดการค้าของจีนในเมืองและนอกเมือง ความสัมพันธ์การค้าติดต่อกับประเทศจีนในสมัยกรุงศรีอยุธยาเกี่ยวกับจำนวนชาวจีนในช่วงสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ประกอบกับหลักฐานของอาจารย์ น. ณ. ปากน้ำกล่าวถึงชื่อวัดจีน 3 วัดอยู่ในย่านชุมชนจีน ผู้เขียนสันนิษฐานได้ว่าน่าจะเป็นความเป็นไปได้ที่มีวัดจีนเกิดขึ้นในกรุงศรีอยุธยาตอนปลายหลังจากที่มีชุมชนจีนมีการก่อตัวอย่างหนาแน่นแล้ว มีความเจริญทางการค้าติดต่อกับต่างประเทศ แต่วัดจีน ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า วัดรัตนชัย วัดนี้สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา รุ่นเดียวกับวัดสุวรรณดาราราม และปรากฏชื่อในแผนที่ของพระยาโบราณราชธานินทร์ (ยศธร มีผลกิจ, 2540) และปรากฏชื่อในตำราแบบธรรมเนียมในราชสำนักครั้งกรุงศรีอยุธยา จากการเข้าไปสำรวจไม่พบหลักฐานที่แสดงความเป็นจีนในสมัยอยุธยาปรากฏอยู่เลย หลักฐานที่ร่วมสมัยอยุธยา มีเพียงพระประธานพุทธลักษณะแบบอยุธยา ส่วนรูปแบบเจดีย์ประธานในวัดก็เป็นของที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ราวรัชกาลที่ 4-5 เป็นต้นมาอาจจะสร้างช่วงที่รัชกาลที่ 4 เสด็จพระราชดำเนินมาบำเพ็ญพระราชกุศล ในปีพ.ศ. 2397 (เกื้อกูล ยืนยงอนันต์, 2529) และจากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาส ท่านได้กล่าวว่าแต่เดิมบริเวณที่ฐานจะมีตุ๊กตาจีนประดับอยู่ที่ซุ้มจรนำตามช่องของเจดีย์ แต่ปัจจุบันไม่พบไม่เหลือหลักฐานให้เห็น (พระครูรัตนชาคร (ทองสุข ดิสุสวโร), สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2553) (ดูภาพที่ 3-3 ประกอบ) วัดนี้อาจารย์ น. ณ. ปากน้ำเคยสำรวจเมื่อปีพ.ศ. 2509-2510 กล่าวว่า เป็นวัดที่ปฏิสังขรณ์ใหม่หมดทั้งวัด ทำบนซากเก่าสมัยอยุธยา ส่วนเจดีย์กลมนั้นยึดแบบวัดเจดีย์แดง ช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 ปฏิสังขรณ์ใหม่หมด (น. ณ. ปากน้ำ, 2540, หน้า 2540)

ภาพที่ 3-3 เจดีย์ทรงกลม วัดรัตนชัย (วัดจีน) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ส่วนวัดเจ็กและวัดซอแซ จากบันทึกของอาจารย์ น. ณ ปากน้ำ ผู้วิจัยยังไม่พบว่าอยู่ที่ใด แต่ปรากฏในตำแหน่งของแผนที่พระยาโบราณราชธานินทร์ (ภาพที่ 3-8 ประกอบ) บริเวณที่ย่านในไก่ซึ่งปัจจุบันเป็นหอพักมหาวิทยาลัยราชภัฏอยุธยา กลุ่มเนื้อที่วัด 3 วัด ได้แก่ วัดท่าม้า วัดสิงห์ร้าย วัดสามจีนและมีสุสานจีนอยู่ด้วย (ส. สุวรรณประทีป 2530, หน้า 261-262) ซึ่งหลักฐานที่เป็นศิลปกรรมปรากฏเป็นศิลปกรรมไทยสมัยอยุธยา (จากการสำรวจ 18 มิถุนายน 2553) (ดูภาพที่ 3-4, 3-5, 3-6 และ 3-7 ประกอบ)

ภาพที่ 3-4 เป็นวัดใดวันหนึ่งในหอพักนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 3-5 วัดท่าม้า ในหอพักนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

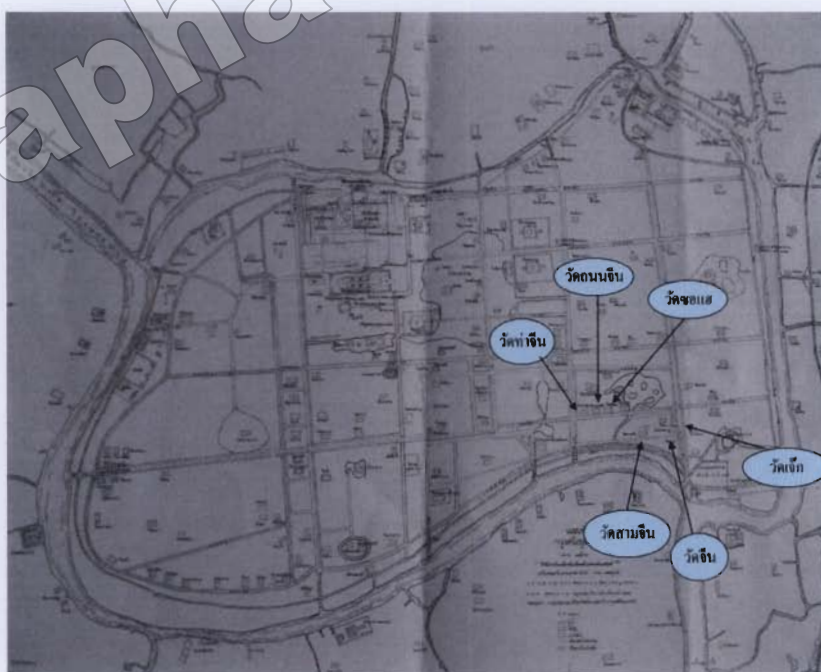

ภาพที่ 3-6 พื้นที่สวนจู่ในบริเวณหอพักมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 3-7 เสาหัวเม็ดหิน

ศ. สุวรรณประทีป ได้สันนิษฐานว่ายังไม่รู้ว่าเป็นชิ้นส่วนของอะไรอยู่ในบริเวณสุสานจีน จากภาพผู้วิจัยคิดว่าน่าจะเป็นส่วนของเสากลมปลายเสาเป็นรูปดอกบัวตูม

ภาพที่ 3-8 แผนที่กรุงศรีอยุธยาฉบับพระยาโบราณราชธานินทร์

ในเอกสาร โครงการปรับปรุงแผนแม่บทนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา พบว่า ชื่อวัดจีนมี 2 แห่ง เป็น โบราณสถานที่ตั้งอยู่นอกเขตอุทยานเป็นพื้นที่ถูกกำหนดเป็นพื้นที่เขตที่ 2 พบว่าวัดจีน 1 วัดอันดับที่ 20 ยังปรากฏสภาพอยู่ 1 วัด ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าคือวัดรัตนชัยในปัจจุบัน อีกวัดหนึ่งชื่อวัดจีนมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์แต่ไม่ปรากฏสภาพอันดับที่ 66 นอกจากนั้น ยังพบว่าวัดสามจีนอันดับที่ 72 วัดเจ็ก อันดับที่ 65 ไม่ปรากฏสภาพอยู่ ส่วนวัดขอเสไม่พบชื่อ ในบัญชี (กรมศิลปากร, 2527, หน้า 24-25)

ในส่วนของการศึกษาด้านศิลปกรรมจีนซึ่งเราพบว่ามีรูปแบบทางศิลปกรรมเกิดขึ้นมากมายในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาตามที่กล่าวไว้ข้างต้น (บทที่ 1) และยังพบศาลเจ้าเล่าปุนเถ่าก ซึ่ง เป็นศาลเจ้าของชาวจีนแต้จิ๋วที่ย่านตลาดเรือตรงที่เรียกว่า “ตลาดปากคลองวัดเดิม” แห่งหนึ่ง และศาลเจ้าท้ายตลาดย่านตลาดบ้านจีน อีกแห่งหนึ่ง (รุ่ง สุจินันท์กุล, 2542, หน้า 39) ซึ่งเป็นหลักฐานให้น้ำหนักย่านชุมชนจีนสมัยกรุงศรีอยุธยา

นอกจากหลักฐานทางสถาปัตยกรรมแล้ว ทางด้านประติมากรรมรูปเคารพ พบ พระพุทธรูปแบบจีนสลักหินที่วัดสุวรรณवास พระนครศรีอยุธยา นักวิชาการจัดว่าอยู่ในช่วงสมัย ราชวงศ์หยวน-สมัยราชวงศ์หมิง ลักษณะพระพักตร์อวบอ้อม พระขนงโค้งพระเนตรเรียวเล็ก พระโอษฐ์เล็ก พระกรณยาวหนา เม็ดพระศกใหญ่ ครองจีวรห่มแบบจีน พระหัตถ์ซ้ายยกขึ้น พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระขงฆ์ซ้าย มีสายคาดผ้าอังสะบริเวณพระนาภี ประทับนั่งบนฐานบัว กลีบบัว มีการประดับลวดลายไว้ภายใน (ชาคริต อารณ์, 2552, หน้า 61-62)

พระพุทธรูปดังกล่าวนักวิชาการกล่าวว่าจะเป็นการนำเข้ามาในราชธานีกรุงศรีอยุธยา และเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าอาจเป็นเครื่องชี้น้ำหนักให้เห็นถึงว่าอาจมีวัดจีนเกิดขึ้นแล้วในสมัย กรุงศรีอยุธยาเพราะเริ่มที่จะมีศิลปกรรมจีน รูปพระพุทธรูปปรากฏขึ้นแล้ว และยังสอดคล้องกับ หลักฐานที่บ่งบอกชื่อวัดจีนที่ปรากฏในเอกสาร (ดูภาพที่ 3-9 และภาพลายเส้นประกอบ)

ภาพที่ 3-9 พระพุทธรูปสันนิษฐานว่าเป็นแบบจีนและภาพลายเส้นพระพุทธรูป
(ชาคริต อวรณ์, 2552, หน้า 65)

สำหรับกรณีศึกษาประเด็นหลวงพ่โต “ชำปอกง” เพื่อต้องการหาประเด็นความเชื่อมโยงของคนจีน ตลอดจนคนไทยเชื้อสายจีน ที่มีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาในวัดไทยกับการเชื่อมโยงเทพเจ้าที่ตนนับถือเป็นประเด็นแรก ประเด็นที่สองการนับถือพระพุทธศาสนาของชาวจีนแต่ละช่วงสมัยเริ่มจากสมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยรัชกาลที่ 3 และสมัยของรัชกาลที่ 5 โดยลำดับ ประเด็นที่สามผลจากการศึกษามีการนับถือลัทธิที่ต่างกัน ทำให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ต่างไปด้วย ซึ่งการศึกษาทั้งหมดผู้วิจัยต้องการที่จะเชื่อมโยงถึงประวัติศาสตร์ของการสร้างวัดจีนที่เป็นรูปแบบศิลปกรรมจีน

เริ่มจากที่มาของชื่อมาจากชื่อของเจิ้งเหอ ซึ่งเป็นขันทีในสมัยราชวงศ์หยวน ในเอกสารไทยพบในพงศาวดารเหนือได้กล่าวถึงตำนานพระนางสร้อยดอกหมากพร้อมข้าราชการบริพารอีก 500 คน เดินทางโดยเรือสำเภา 5 ลำ เพื่อมาอภิเษกสมรสกับพระเจ้าสายน้ำผึ้งในสมัยอโยธยา (ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา) ที่มีศาลอยู่ข้างวิหารวัดพนัญเชิงจังหวัดอยุธยา และที่วัดพนัญเชิงนี้มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่เรียกว่า “พระพุทธรูปไตรรัตนนายก” หรือที่เรียกว่า “ชำปอกง”

ในตำนานกล่าวว่าพระเจ้าสายน้ำผึ้งไม่ทรงต้อนรับพระนางสร้อยเข้าวังอย่างสมพระเกียรติทำให้พระนางเกิดอาการน้อยใจและกลั่นใจตาขบนเรือสำเภากลางแม่น้ำ จนต่อมาจึงได้มีการสร้างศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมากหรือที่เรียกกันว่า “ตึกเจ้าแม่” (ปรีวัฒน์ จันทร, 2546, หน้า 238) มีบางชื่อเรียกว่า “ศาลเจ้าแม่อาเนี้ย” เป็นอาคารทรงจีนก่อปูน 2 หลังเรียงซ้อนกัน ด้านหน้าเป็นมุขโถงชั้นเดียว ด้านหลังเป็นอาคาร 2 ชั้น ชั้นบนเป็นที่ประทับเจ้าแม่ รูปเจ้าแม่เป็นศิลปะจีน

ช่วงราชวงศ์หยวนต่อกับราชวงศ์หมิง (พุทธศตวรรษที่ 19-20) (ณัฐภัทร จันทวิช, 2552, หน้า 61)
สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่รำลึกและสักการะของจีนในประเทศไทยจนถึงทุกวันนี้ (ดูภาพที่ 3-10, 3-11
ประกอบ)

ภาพที่ 3-10 หลวงพ่อโต (เข้าปออง) วัดพนัญเชิง

ภาพที่ 3-11 รูปเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก (องค์กลาง) ประดิษฐานในศาลเจ้าแม่ วัดพนัญเชิง

ภาพที่ 3-12 ศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก วัดพนัญเชิง

ส่วนกรณีวัดพนัญเชิมนั้นตำนานยังได้กล่าวอีกว่า “ครั้นพอรุ่งเช้าแต่งกระบวนแห่มารับ จึงเสด็จพระราชดำเนินมาด้วย ครั้นถึงเสด็จบนสำเภารับนาง ๆ ตัดพ้อว่าไม่ไป พระเจ้าสายน้ำผึ้ง จึงสัพยอกว่าไม่ไปก็อยู่นี้ พอตกพระโอรสธิดานางก็กลั่นใจตาย พวกจีนไทยร่ำรักแซ่ไป (พ.ศ. 1589) จึงเชิญพระศพมาพระราชทานพระเพลิงที่แหลมบางกะจะ สถาปนาเป็นพระอาราม ให้นามชื่อ “วัดพระเจ้าพระนางเซิง” แต่นั้นมา (พระวิเชียรปรีชา (น้อย), 2504, หน้า 370-371) หลักฐานการสร้างวัดในตำนานพงสาวดารเหนือไม่ตรงกับพระราชพงสาวดาร ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ที่ได้บันทึกไว้ตรงกับพ.ศ. 1867 (พระวิเชียรปรีชา (น้อย), 2504, หน้า 371) มีระยะห่างกัน 273 ปี ซึ่งเรื่องนี้นักวิชาการมีความเชื่อว่าน่าจะสร้าง ในพ.ศ. 1867 มากกว่าจากการศึกษารูปแบบศิลปะของพุทธลักษณะหลวงพ่อดำจัดอยู่ในศิลปะอู่ทอง ประกอบกับตัวอาคารมณฑปเป็นแบบหลังคาทรงคดหู้ มีความนิยมแล้วในสมัยสุโขทัยจนถึงสมัยอยุธยาตอนต้น (ฉันทวิชิต จันทวิช, 2552, หน้า 26) ปรากฏอยู่ในพระราชพงสาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ กล่าวว่า จุลศักราช 686 ขวดศก พ.ศ. 1867 แรกสถาปนา พระพุทธเจ้าพะเนางเซิง ก่อนการสร้างกรุงศรีอยุธยา 26 ปี (อยุธยาสร้างสมัยพระเจ้าอู่ทอง พ.ศ. 1893) (พระราชพงสาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515, หน้า 443)

ส่วนกรณีหลังจากครั้งเมื่อ เจิ้งเหอ ได้เดินทางมายังกรุงศรีอยุธยา 2 ครั้ง หรืออาจ 3 ครั้ง เรื่องนี้มีนักวิชาการได้ตั้งข้อสันนิษฐานว่า เจิ้งเหอ ได้มามนัสการหลวงพ่อดำวัดพนัญเชิง ทำให้ชาวจีนที่เลื่อมใสศรัทธาในตำนานวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ของเจิ้งเหอ จึงได้พากันเรียกชื่อหลวงพ่อดำวัดพนัญเชิง ตามชื่อของท่านว่า “หลวงพ่อดำปอกง” เพื่อเป็นตัวแทนของเจิ้งเหอ (ปรีวัฒน์ จันทร, 2546, หน้า 242)

สาเหตุที่เรียกอาจเป็นเพราะชื่อของท่านมีความหมายที่คล้องจองทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือชื่อ ชำปอกง หมายถึง “ไตรรัตน” หรือ “แก้วสามประการ” หรือ “พระรัตนตรัย” ซึ่งต่อมาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนาม ชำปอกงวัดพนัญเชิงและหลวงพ่อชำปอกงวัดกัลยาณมิตร ที่ชาวบ้านเรียกกันให้ใหม่ว่า “พระพุทธไตรรัตนนายก” (ปรีวัฒน์ จันทร, 2546, หน้า 242) ส่วนหลวงพ่อดโตที่วัดอุภัยภาติการามเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ทรงเสด็จมาเมืองแปะได้ทรงโปรดพระราชทานชื่อวัดว่า “อุภัยภาติการาม” และองค์พระพุทธรูปว่า “พระไตรรัตนนายก”

สกินเนอร์ได้วิเคราะห์ถึงชื่อของชันเป่า ซึ่งเป็นชื่อหนึ่งของชันเป่าไทเขิน ซึ่งบังเอิญมีชื่อที่เหมือนกัน เป็นสถานที่สำคัญในการสักการบูชาสำหรับคนจีนในสยาม (สกินเนอร์, 2548, หน้า 131) ซึ่งชันเป่าในภาษาจีนทั้งในประเทศจีนและในสยาม ชันเป่า คือหลักศาสนา 3 ประการ คือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ แต่เป่าเป็นชื่อตัวเล็กของเจิ้งเหอ และมีความหมายที่ต่างไปคือการคุ้มครองปกป้องรักษา ความคิดของชาวพุทธคำสองคำนี้ออกเสียงอย่างเดียวกัน ชาวจีนในสยามไม่รู้หนังสือส่วนใหญ่จะสับสนกับชื่อที่ออกเสียงเหมือนกันสองชื่อ ชันเป่าคงจะถูกนำมาเป็นความหมายของพระรัตนตรัยแทนความหมายเดิมคือ การคุ้มครองปกป้องรักษา 3 ประการ (สกินเนอร์, 2548, หน้า 131)

วิเคราะห์ประเด็นชื่อที่มีความหมายแตกต่างแต่ก็สามารถรวมเป็นหนึ่งเดียวกันได้

1. ประเด็นชื่อชันเป่ามีความหมายที่แตกต่างจากความหมายที่หมายถึงการคุ้มครองปกป้องรักษาชาวจีน ได้นำมาเหมารวมยกย่องแทนพระรัตนตรัยด้วย จึงเรียกหลวงพ่อดโตว่าหลวงพ่อชำปอกง
 2. ความยิ่งใหญ่ของเจิ้งเหอ ในการกรีธาทัพคล้ายกับเป็นการยกย่องท่านที่สามารถคุ้มครองพวกเขาได้
 3. ตำแหน่งของวัดตรงข้ามกับชุมชนจีนในเกาะเมือง เป็นบริเวณที่จอคเรือทำการค้าในชั้นต่อมาชาวจีน ชาวไทยเชื้อสายจีนตลอดจนคนต่างชาติดีก็นำมาศรัทธาเลื่อมใสจนมีการสร้างสิ่งอื่นตามมา
 4. เมื่อมีการนับถือเจิ้งเหออยู่ในองค์พระพุทธรูปไตรรัตนนายก เป็นการผสมความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และเต๋า ซึ่งก็มีศาลเจ้าอาเนี้ย (ศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก) ตั้งอยู่ในวัด
- ในสมัยอยุธยา วัดจีนที่กล่าวถึง จึงอาจเป็นวัดจีนที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นแบบศิลปกรรมไทย พระพุทธรูปก็เป็นแบบศิลปกรรมไทยได้ เพราะกรณีชำปอกงชาวจีนก็นับถือมาโดยตลอด พื้นที่ก็ไม่ห่างกันมากเพียงแค่ข้ามฝั่งแม่น้ำก็ถึงแล้ว นอกจากนั้นศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก ศาลเจ้าปู่เฒ่ากง เป็นรูปแบบศิลปกรรมจีน ข้างก็สามารถทำได้อยู่แล้ว ดังนั้นในสมัย

อยุธยาที่มีวัดจีน แต่สถาปัตยกรรมในวัดอาจเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมไทย หรืออาจมีศิลปกรรมจีนเข้าผสมอยู่บ้างและมีพระจีนจำพรรษาอยู่

การสร้างวัดจีนในสมัยรัตนโกสินทร์

การสร้างวัดจีนสมัยธนบุรี ไม่พบหลักฐานการสร้างวัดจีน พบแต่หลักฐานการสร้างวัดญวนซึ่งเป็นพวกญวนครั้งที่มากับองเชียงซุนเป็นผู้สร้างขึ้นที่บ้านหม้อ 2 วัด ได้แก่ วัดกามโล่ต้อ (วัดทิพย์วารีวิหาร) และวัดโหย้คันต้อ (วัดมงคลสมาคม) (อุภัยฉลอง, 2543, หน้า 104)

การสร้างวัดจีนสมัยรัตนโกสินทร์

1. ช่วงในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 2 ก็ยังไม่พบว่ามีการสร้างวัดจีนเกิดขึ้น แต่ช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 ยังพบว่ามีสร้างวัดญวนเกิดขึ้นเป็นระยะซึ่งเป็นกลุ่มญวนที่เข้ามากับองเชียงสือ ได้แก่ วัดคันเบ็งต้อ (วัดอุภัยธาราบุร่ง) ที่หลังตลาดน้อย และวัดกว้างเพือกต้อ (วัดอนันนิภาคาราม) ที่บางโพ (อุภัยฉลอง, 2543, หน้า 104)

2. ช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นช่วงที่มีการสร้างวัดมากเป็นจำนวนมากมีทั้งการสร้างวัดไทยแบบประเพณี วัดไทยตามพระราชนิยม และยังพบว่ามีสร้างวัดญวนถึง 7 วัด พวกที่สร้างเป็นทั้งชาวญวนและชาวจีนร่วมกันสร้างแต่ยังเป็นวัดญวนอยู่ ได้แก่ วัดคันถ่อต้อ (วัดถาวราราม) อยู่จังหวัดกาญจนบุรี วัดเกียงเพือกต้อ (วัดสัมมานัม) เขตดุสิต วัดเพือกเคียนต้อ (วัดญวน) วัดที่สร้างโดยชาวญวนและชาวจีนประกอบด้วย 4 วัด ได้แก่ วัดโผเพือกต้อ (วัดกุศลสมาคม) เขตสัมพันธวงศ์ วัดคังงานต้อ (วัดชัยภูมิการาม) เขตสัมพันธวงศ์ วัดเบี่ยนเพือกต้อ (วัดบำเพ็ญเงินพรต) เขตสัมพันธวงศ์ และวัดค้อเคต้อ (วัดโลกานุเคราะห์) เขตสัมพันธวงศ์

ข้าบองวัดกัลยาณมิตร แสดงให้เห็นว่ายังมีความศรัทธาหลวงพ่อดาวัดพนัญเชิงอย่างต่อเนื่อง วัดกัลยาณมิตรรวมหาวิหาร สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เจ้าพระยาบดินทร (โต) ชื่อจีนว่า เต้า แซ่เอ็ง เป็นชาวจีน บิดาท่านก็เป็นชาวจีน ต้นตระกูล “กัลยาณมิตร” ว่าที่สมุหนายก เมื่อครั้งยังเป็นพระยาราชสุภาวดี เจ้ากรมพระสรสวดีกลาง ได้อุทิศที่ดินและซื้อที่ดินบริเวณใกล้เคียงเพิ่มเติมเข้าด้วยกันเพื่อสร้างพระอาราม ที่ดินบริเวณที่จะสร้างวัดกัลยาณมิตรนี้เดิมในสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่มีดิน เป็นแม่น้ำดอนขึ้น ครั้งสมัยกรุงธนบุรีเป็นที่จืดแพได้ ครั้นนานวันผันกลับดอนเป็นดิน กลายเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของพ่อค้าชาวจีนฮกเกี้ยนที่ได้รับพระราชทานที่ดินจากพระมหากษัตริย์ไทย เช่น หลวงพิชัยวารี (เจ้าแก้วมั่ง แซ่เอ็ง) บิดาของเจ้าพระยาบดินทร บริเวณนี้แต่เดิมเป็นชุมชนที่มีชาวจีนอาศัยอยู่ ยังเป็นที่อยู่อาศัยของชาวโปรตุเกส ชาวมุสลิม ชาวไทยและมีพระภิกษุจีนพำนักอยู่เรียกกันต่อมาว่าหมู่บ้านกุฎิจีนเพิ่มเติมเข้าด้วยกัน วัดกัลยาณมิตรสร้างขึ้นในปีพ.ศ. 2368 แล้วถวายเป็นพระอารามหลวง

พระราชทานนามว่า วัดกัลยาณมิตร (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 ค, หน้า 181) (ดูภาพที่ 3-13, 3-14 และ 3-15 ประกอบ)

ภาพที่ 3-13 ชุ่มประตูปะจีน ตั้งทางด้านหน้าวิหารหลวง (ทิศเหนือ) วัดกัลยาณมิตร

ภาพที่ 3-14 หลวงพ่อโต (เข้าปอกง) วัดกัลยาณมิตร สร้างสมัยรัชกาลที่ 3

ภาพที่ 3-15 ละจีนสมัยรัชกาลที่ 3 วัดกัลยาณมิตร

ในอดีตเดิมที่ตั้งของวัดกัลยาณมิตรนี้เรียกว่า “กะตี่จีน” หรือ “บ้านกุฎีจีน” เนื่องจากมีพระภิกษุจีนพำนักอยู่ในกุฎีหมื่นมีนามว่า “เทียนอันเก้ง” ตั้งอยู่ด้านตะวันออกของวัดกัลยาณมิตร และตัวกุฎีจีนที่แท่นก็คือ ศาลเจ้าเทียนอันเก้ง ในทุกวันนี้ ส่วนหมู่บ้านเข้ริตเดิมเรียกว่า “บ้านกุฎีฝรั่ง” นั้นในเวลานี้รวมเรียกว่า “บ้านกุฎีจีน” (พ. สุวรรณ, 2542, หน้า 76)

ครั้งเมื่อเจ้าพระยาบดินทรสร้างวัดกัลยาณมิตรนั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ สร้างพระวิหารพระราชทานช่วยเมื่อปี พ.ศ. 2380 พระราชทานเป็นพระประธานในพระวิหารหลวงที่พวกชาวจีนในสมัยนั้นพากันรำลือว่า เจ้าสัวโต (เจ้าพระยาบดินทร) สร้างชำปอกงขึ้นตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 เพื่อให้เหมือนกับชำปอกงวัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (พ. สุวรรณ, 2542, หน้า 78) วิหารหลวงพ่อโตจะเป็นหลักของวัดมีความโดดเด่นให้กับพระนครเหนือฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศตะวันตก นอกจากความสง่าแล้วยังมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คล้ายกับวัดพนัญเชิงวรวิหารในสมัยอยุธยาอีกด้วย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2551, หน้า 12-13) แต่หลวงพ่อโตชำปอกงที่วัดกัลยาณมิตรมีขนาดเล็กกว่าชำปอกงที่วัดพนัญเชิง ตัวอาคารที่ประดิษฐานหลวงพ่อโตเป็นอาคารไทยประเพณีประกอบด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หลังคา 2 ชั้นลด ชั้นละ 4 ดับมีมุขยื่น และเสาดฟ้ารับพระวิหารและหลวงพ่อโตหันทางทิศเหนือออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยาผิติดกับหลวงพ่อโตวัดพนัญเชิงหันไปตามลำน้ำ

เรื่องหลวงพ่อโตวัดพนัญเชิงสร้างหันหน้าไปตามลำน้ำนั้น ทำให้เป็นเรื่องที่แปลกเพราะคติส่วนใหญ่จะหันออกสู่แม่น้ำ เรื่องนี้มีนักวิชาการได้เสนอความเห็นไว้ว่าหลวงพ่อโต

เดิมทีหันออกสู่แม่น้ำป่าสักตามคติ เดิวนี้อาจคล่องสวนพลู เพราะว่าเป็นวัดทางทิศตะวันตก มีการขุดคลองลัดระหว่างแม่น้ำป่าสักจากแผนที่ราชทูตฝรั่งเศส (น. ณ. ปากน้ำ, 2540, หน้า 86) (ดูภาพที่ 3-16 ประกอบ)

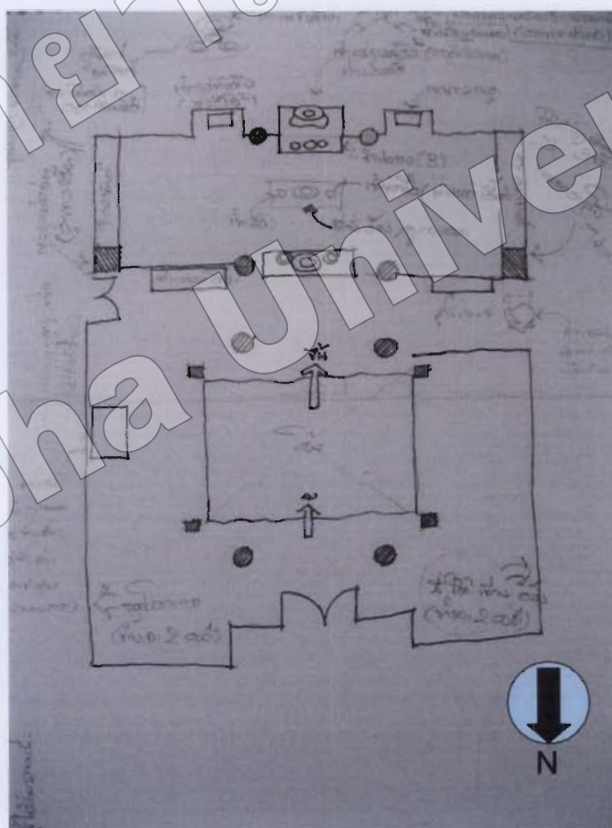
ถึงแม้ว่าในสมัยรัชกาลที่ 3 มีการสร้างวัดไทย 2 รูปแบบด้วยกันคือแบบไทยประเพณี ประกอบด้วยหอ ฟ้า ใบระกา หางหงส์ หรือเรียกกันว่า แบบประเพณีเดิม และแบบที่สองคือแบบเลียนแบบจีน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2505 ก, หน้า 2) บางครั้งเรียกกันว่า “แบบพระราชนิยม” (สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2538, หน้า 57; ไชยแสง สุชะวันนะ, 2525, หน้า 5) พระองค์ทรงโปรดแบบจีน เจ้านาย ขุนนาง เศรษฐีจีน มีความศรัทธาก็มีความนิยมคล้อยตามพระองค์ วัดกัลยาณมิตรจึงเป็นการผสมผสานรูปแบบศิลปกรรมทั้งไทยและจีนผสมกันในวัด

จะเห็นได้ว่าชาวจีนในสมัยรัชกาลที่ 3 คงให้ความศรัทธาเรื่อยมาในการนับถือพระพุทธศาสนาสืบเนื่องต่อจากชาวจีนครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยการสร้างวัดแบบที่เป็นไทยประเพณีอยู่ยังไม่มีการสร้างวัดจีน โดยเฉพาะและกรณีความเชื่อในการนับถือเจิ้งเหอ ยังคงมีความศรัทธาต่อเนื่องเช่นกันดังเห็นได้จากมีการสร้างเลียนแบบพระประธานชาปอกองอย่างต่อเนื่องซึ่งมีรูปแบบพุทธลักษณะเหมือนกันและเน้นขนาดใหญ่เป็นสำคัญ และเจ้าพระยานิกรบดินทรท่านก็มีเชื้อสายจีนอยู่

ศาลเจ้าเกียนอันเกง (ศาลเจ้าแม่กวนอิม) เป็นศาลเจ้าที่สร้างขึ้นโดยคนจีนที่ตามเสด็จพระเจ้าตากสินมาตั้งถิ่นฐานที่ปากคลองบางหลวง หรือคลองบางกอกใหญ่เมื่อคราวทรงสถาปนากรุงธนบุรี เป็นหลักฐานตามคำบอกเล่าของบรรพบุรุษ (พามิลา หะวาร์ภัย, 2544, หน้า 39) แต่ในหนังสือสาส์นสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชว่าสร้างก่อนขุดคลองลัดบางกอกครั้งรัชกาลสมเด็จพระไชยราชาธิราช (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2505, หน้า 141-142) ครั้นต่อมารัชกาลที่ 1 ทรงย้ายพระนครหลวงไปตั้งยังฝั่งพระนครคนจีนเหล่านั้นได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ฝั่งพระนครไปตั้งบริเวณตลาดน้อยจรดสามเพ็ง พ่อค้าจีนบางส่วนก็กลับเมืองจีน ศาลเจ้าสมัยนั้นตั้งอยู่มี 2 ศาลตั้งอยู่ใกล้เคียงกันมีชื่ออย่างไรไม่ปรากฏ ศาลหนึ่งประดิษฐานเจ้าพ่อโจวซือกง ส่วนอีกศาลเจ้าพ่อกวนอู เมื่อคนจีนย้ายไปพระนครแล้วศาลเจ้าถูกทิ้งชำรุด ครั้นเจ้าพระยาบดินทรพร้อมเป็นศาลเดียวเรียกเกียนอันเกง ประดิษฐานเจ้าแม่กวนอิมคู่กับชาปอกอง (สุคารา สุจฉายา, 2542, หน้า 141) (ดูภาพที่ 3-17, 3-18 ประกอบ)

เรื่องของศาลเจ้าเกียนอันเกง เป็นเรื่องที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งคือ อาจเป็นไปได้ที่ศาลเจ้าเกียนอันเกงเดิมเป็นศาลเจ้าสองหลัง หลังหนึ่งประดิษฐานเจ้าพ่อโจวซือกง และอีกหลังหนึ่ง

ประดิษฐานเจ้าพ่อกวนอู แล้วรื้อสร้างใหม่เป็นศาลเจ้าแม่กวนอิม ตรงกับในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งอาจแสดงความเป็นวัดจีนได้คือมีพระประธานเป็นพระโพธิสัตว์กวนอิม และมีนักวิชาการกล่าวว่า มีพระจีนพำนักอยู่ และจากการสำรวจของนักวิชาการเมื่อประมาณปีพ.ศ. 2530 ได้เขียนแผนผังไว้ โดยระบุในแผนผังที่แสดงถึงความบ่งบอกความเป็นวัดจีน คือวิหารหน้าประดิษฐานรูปเขียน จตุโลกบาลทั้งสี่ ส่วนวิหารหลักประดิษฐานรูปพระโพธิสัตว์กวนอิมเป็นประธาน ด้านหน้าประดิษฐานพระตั้งจิ้งอ้วง โพธิสัตว์ริมผนังซ้ายขวาประดิษฐาน 18 อรหันต์ พระเวทธรรมอุทัยทอง และมีรูปเคารพทางศาสนาเต๋ารวมอยู่ด้วย นอกจากนั้นแล้วลักษณะการวางผังยังแตกต่างกับผังวัดกัลยาณมิตรและวัดคริสต์ (วัดช่างตากครูส) ซึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน (ดูภาพที่ 3-16 ประกอบ) (อรศิริ ปาณินท์, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2554)

ภาพที่ 3-16 แผนผังศาลเจ้าเกียนอันเกง (ศาลเจ้าแม่กวนอิม) (อรศิริ ปาณินท์, 2532)

ภาพที่ 3-17 ด้านหน้าศาลเจ้าเกียนอันกง อาคารหันหน้าสู่แม่น้ำเจ้าพระยา

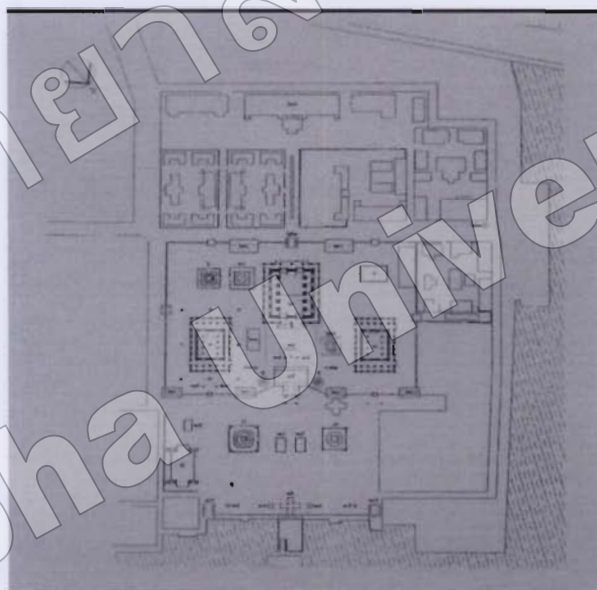

ภาพที่ 3-18 ประติมากรรมตกแต่งด้านหน้าศาลเจ้าเกียนอันกง

ดังนั้นกรณีหลักฐานเอกสารระบุถึงหมู่บ้านกู๊จิ้น ผู้เขียนเข้าใจว่าคงจะยังไม่มีวัดจีนเกิดขึ้นในช่วงสมัยพระเจ้าตากสินเรื่อยลงมาถึงสมัยรัชกาลที่ 3 เพราะหลักฐานเอกสารระบุว่าพระจีนที่เข้ามาอยู่คงพำนักอยู่ในอาคารที่เป็นเก๋งจีน ซึ่งอาจเป็นอาคารส่วนหนึ่งของศาลเจ้า

เพราะหลักฐานตำแหน่งเดิมของกุฏิจีนปัจจุบันก็ยังเป็นศาลเจ้าเกียนอันเกงอยู่ (ดูภาพที่ 3-17, 3-18 ประกอบ) รูปศาลเจ้าบริเวณกุฏิจีนเป็นรูปแบบกังฉิน

ยังมีสิ่งที่ตั้งข้อสังเกตได้อีกอย่างหนึ่งในเรื่องของวิหารหลวงเป็นสถาปัตยกรรมแบบไทยแบบประเพณีเป็นอาคารประธานประดิษฐานหลวงพ่อดำ สร้างเป็นแบบไทยซึ่งขนาดนั้นเกือบจะเป็นผืนสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้าง 31.42 เมตร ยาว 36.85 เมตร ก็น่าจะเลียนแบบผังมณฑปวัดพนัญเชิงด้วย สิ่งที่แปลกด้านหน้าวิหารหลวงยังมีประตูจีนติดตั้งอยู่ ขนานด้วยพระอุโบสถทางด้านทิศใต้และวิหารน้อยอยู่ทางด้านทิศเหนือ ลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบทรงพระราชนิยมสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นความนิยมในสมัยของพระองค์ (ดูภาพที่ 3-19 ประกอบ)

ภาพที่ 3-19 ผังวัดกัลยาณมิตร (ฝั่งธน) กรุงเทพมหานคร (วัดกัลยาณมิตรรวมหาวิหาร, 2553, หน้า 29)

เรื่องนี้จากการวิเคราะห์ของนักวิชาการชาวยุโรป ครอเฟิร์ด (Crawford) ได้เขียนไว้ว่า คนจีนยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาทันทีที่เข้ามาในประเทศไทย (สกินเนอร์, 2548, หน้า 131) และเขาได้นับถือต่อมาว่า ไม่ว่าคนจีนจะถือศาสนาใดมาก่อนหรือไม่ว่า เขามีศาสนาหรือไม่ คนจีนจะรับรูปแบบการนับถือของพุทธศาสนิกไปวัดไทยและใส่บาตรพระ มีบางคนบวชเป็นพระ แม้ว่าวิถีชีวิตแบบนี้ไม่เข้ากับว่านิสัยขยันแข็งไม่อยู่นิ่งของพวกเขาก็ตาม (Crawford, 1980, p. 220) เรื่องนี้กุลสตาฟยัง กล่าวเพิ่มเติมว่าคนจีนชอบอย่างมากที่จะทำตามพิธีการต่าง ๆ ทางศาสนา (ของคนไทย) โดยสิ้นเชิง (Charles, 1840, p. 72)

3. ช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 จากการศึกษายังไม่พบการสร้างวัดจีน ยังมีการสร้างวัดญวน และเริ่มมีการเข้าเฝ้าถวายรูปเทียน และกิมฮวยอั้งคิวในงานเฉลิมพระชนมพรรษา นอกจากนั้นมีการทำพิธีเด็กเป็นครั้งแรกเมื่องานพระศพสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี พ.ศ. 2404 (อุภัยฉลอง, 2543, หน้า 98) ทำให้วัดญวนเริ่มมีบทบาทต่อราชสำนักมากขึ้น

4. ช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ยังมีการสร้างวัดญวนอย่างต่อเนื่องและเริ่มมีการสร้างวัดจีนขึ้นเป็นครั้งแรกคือ วัดบำเพ็ญจีนพรตนับเป็นสังฆารามของคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งแรก เดิมเป็นวิหารพระอวโลกิเตศวร โพธิสัตว์รัง ชื่อ “ย่งฮกอำ” มีป้ายชื่อลงปีรัชกาลเขียนหลัง ปีกีบ่า (ค.ศ. 1795) ตรงกับ พ.ศ. 2338 กล่าวกันว่าสร้างโดยชาวจีนในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ก่อนสร้างวัดกุศลสมาคม ฝ่ายอนัมนิกาย (วัดญวน) ได้มีพระอนัมนมาอาศัยพักอยู่ชั่วคราว เมื่อสร้างวัดเสร็จจึงย้ายไปอยู่วัดญวน

ต่อมาพระอาจารย์สกเหิงจาริกมาจากประเทศจีน ราวก่อนปี พ.ศ. 2414 และพำนักอยู่ ณ วิหารพระอวโลกิเตศวร ท่านได้ปฏิสังขรณ์วิหารพระอวโลกิเตศวร โพธิสัตว์ พร้อมกับเปลี่ยนชื่อเป็น “ย่งฮกยี่” มีป้ายชื่อลงปี พ.ศ. 2430 (รัชกาลทรงสุ ปีที่ 13 ค.ศ. 1887) แล้วกราบบังคมทูลขอพระราชทานนามวัดจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

วัดที่สองวัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) วัดนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2414 (ประมาณ 130 ปี ล่วงมาแล้ว) ใช้เวลาก่อสร้าง 8 ปีกว่า มีลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบทางจีนตอนใต้ ของสกุลช่างแต้จิ๋ว โดยวางแผนตามแบบวังหลวง คือ มีวิหารทำวงดุโกลบอลเป็นวิหารแรก ตรงกลางเป็นพระอุโบสถ (ทั้งสองส่วนนี้เป็นแนวแกนหลัก) ข้างหลังพระอุโบสถเป็นวิหารเทพเจ้า การสร้างใช้ไม้และอิฐเป็นวัสดุสำคัญ ถือว่าเป็นวัดต้นแบบในการให้อิทธิพลต่อรูปแบบวัดจีนประชาสโมสร (ดูภาพที่ 3-20, 3-21 และ 3-22 ประกอบ)

จำปอองที่วัดอุภัยภาติการาม จังหวัดฉะเชิงเทรา สร้างขึ้นเมื่อพ.ศ. 2449 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 พ่อลูกเป็นชาวจีนตลาดล่างแปดริ้วคือ หลวงจู๊ฮี้ กับหลวงจู๊แดง พ่อลูกตามลำดับ ช่วยกันสละทุนทรัพย์สร้างขึ้นไว้กราบไหว้บูชาโดยจำลองมาจากวัดพนัญเชิงเช่นกัน ด้วยท่านเห็นว่าชาวจีนนิยมไปกราบไหว้บูชาขอพรเพื่อเป็นสิริมงคล และทำมาค้าคล่อง หลวงพ่อโตที่วัดพนัญเชิงมาก จึงมีความศรัทธาสร้าง แต่มีขนาดเล็กกว่า สององค์แรก กล่าวคือหลวงพ่อโตวัดพนัญเชิงขนาดหน้าตักกว้าง 20.17 เมตร ความสูง 19 เมตร หลวงพ่อโตวัดกัลยาณมิตร หน้าตักกว้าง 11.75 เมตร สูง 15.44 เมตร และหลวงพ่อโตวัดอุภัยภาติการาม หน้าตักกว้าง 6.5 เมตร สูง 12 เมตร

ภาพที่ 3-20 วิหารหน้าวัดเล่งเน่ยยี่

ภาพที่ 3-21 ป้ายวัดพระราชนามวัดเล่งเน่ยยี่

ภาพที่ 3-22 มังกรชูไข่มุกไฟบนสันหลังคาวิหารหน้าวัดเล่งเน่ยยี่

วัดอุภัยภาติการาม หรือที่ชาวจีนที่เรียกว่า “วัดซำปออง” ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา ซึ่งปรากฏประวัติว่าสร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2450 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสเมืองฉะเชิงเทรา เพื่อเปิดเส้นทางรถไฟสายกรุงเทพฯ ฉะเชิงเทรา และได้ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมายังวิหารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปด้วย และทรงบริจาคเงิน 200 บาท พระราชทานสมทบในการสร้างพระอารามและปฏิสังขรณ์พระพุทธศาสนากับได้พระราชทานนามวัดนี้ว่า “วัดอุภัยภาติการาม” ส่วนพระพุทธรูปพระราชทานนามว่า “พระพุทธรไตรรัตนนายก”

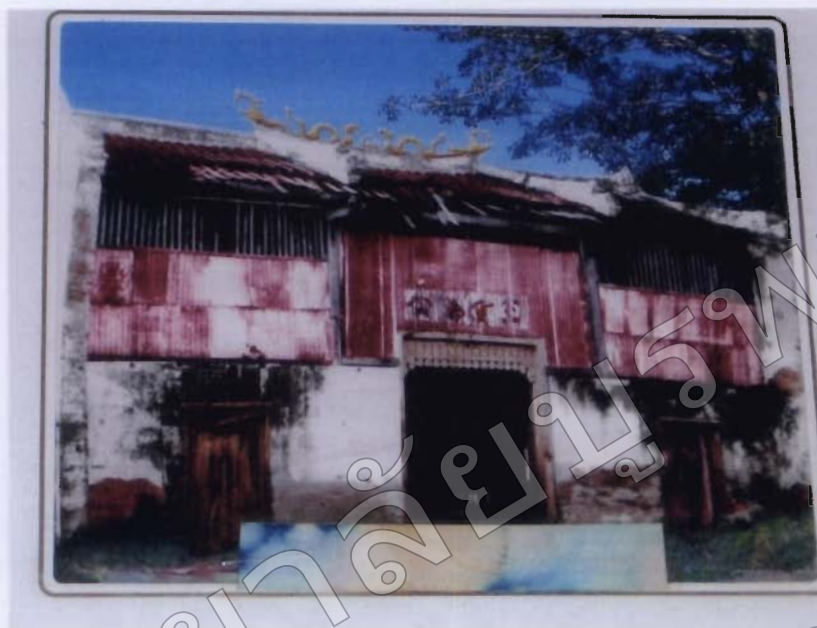
ประเด็นที่น่าสนใจในวัดอุภัยภาติการาม การสร้างวัดเป็นชาวจีน ตัววิหารสร้างแบบเก้งจีนมีขนาดที่ไม่ใหญ่อาจเป็นเพราะหลวงพ่อดำนั้นมีขนาดเล็กจึงคิดไปจากสองวัดแรกจึงสร้างแบบเก้งจีนได้ พระประธาน วิหารหันออกสู่แม่น้ำบางปะกงด้านทิศใต้ (ดูภาพที่ 3-23, 3-24 และ 3-25 ประกอบ)

ภาพที่ 3-23 วัดชำปอกง (วัดอุทัยภาติการาม) ชำปอกงจะเชิงเทรา ถ่ายจากด้านหน้า

ภาพที่ 3-24 หลวงพ่อชำปอกง (พระพุทธรไตรรัตนนายก) วัดอุทัยภาติการาม

ภาพที่ 3-25 ภาพถ่ายเก่าวิหารชาปอองวัดอุภัยภาติคาราม

ประเด็นเรื่องการปรับเปลี่ยนจากวัดจีนนิกายมาเป็นวัดญวนอนัมนิกาย จากการสัมภาษณ์ พระคณานัมธรรมวิชานาจารย์ (สมาน ว่างเขียน) ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายขวา เจ้าอาวาสวัดอนัมนิกายาราม เกี่ยวกับเรื่องของวัดอุภัยภาติคารามว่าทำไมตอนนี้จึงเป็นวัดญวนในอนัมนิกาย ท่านกล่าวว่าเนื่องจากไม่มีพระจีนดูแลพระญวนเข้าไปดูแลต่อ (พระคณานัมธรรมวิชานาจารย์ (สมาน ว่างเขียน), สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2553) พระอธิการเย็นจุง ได้ให้สัมภาษณ์กรณีนี้เพิ่มเติมว่าแต่เดิมวัดอุภัยภาติคารามเป็นวัดจีน มีพระจีนดูแล ต่อมาท่านลาสิกขาบทแล้วมีความศรัทธากลับมาบวชใหม่โดยมีความศรัทธาในอนัมนิกายตั้งแต่นั้นมาจึงกลายเป็นวัดญวน (พระอาจารย์เย็นจุง, สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2553) ท่านสองท่านให้ข้อมูลที่สอดคล้องกัน

เรื่องของวัดชาปอองที่จังหวัดฉะเชิงเทรามีนักวิชาการได้เสนอว่าคือวัดพุทธโสธร ท่านเสนอว่ากองทัพอังกฤษได้เข้ามาชุมชนวัดโสธร (คุชแมน, 2528, หน้า 76)

วัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ปีพ.ศ. 2449 (ดูรายละเอียด ประวัติวัดส่วนท้ายบทนี้) หลังจากสร้างวัดจีนประชาสโมสรแล้ว พระอาจารย์สกเห็งกราบทูลจะสร้างวัดเล่งฮกยี่ (มังกรบุปผาราม) ต่อไป มีหลักฐานปรากฏในราชกิจจานุเบกษาวันที่ 24 แต่สร้างไม่ทันด้วยเหตุที่พระอาจารย์สกเห็งมรณภาพ หลวงจินคณาธิบดีจีนพรต (กวยลิ่ง) ได้ดำเนินการต่อและท่านก็ได้มรณภาพลง จนถึงปีพ.ศ. 2508 พระเจตภูชา ศิษย์ของท่านพระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้ง) ดำเนินการก่อสร้างต่อและท่านได้มรณภาพลงด้วยไข้มาเลเรีย พ.ศ. 2518

เจ้าคณะใหญ่โพธิ์แจ้งจึงมอบให้หลวงจีนคณาณัติจีนพรต (เย็นบุญ) เจ้าอาวาสวัดทิพวารีวิหาร
ก่อสร้างวัดสำเร็จลง วัดนี้จึงสร้างเสร็จภายหลังในปีพ.ศ. 2520

5. ช่วงสมัยรัชกาลที่ 6 ถึงรัชกาลปัจจุบัน วัดเขื่อนสุโขทัย (วัดเทพพุทธาราม) จังหวัดชลบุรี
สร้างปีพ.ศ. 2480 เป็นวัดแรกจังหวัดชลบุรี ต่อจากนั้นมีการสร้างวัดโพธิ์เย็นเดิมเป็นโรงเจสร้างขึ้น
ปีพ.ศ. 2490

การสร้างวัดโพธิ์เย็น วัดที่สำคัญเพราะเป็นวัดที่ท่านเจ้าคุณ โพธิ์แจ้งได้รับตำแหน่ง
สังฆนายกนิคม แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน แล้วท่านรุดกลับประเทศไทย เริ่มมีการแปล
พระวินัย สิกขาบทของฝ่ายมหายาน จึงทำให้วัดโพธิ์เย็นเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของนิคมวินัย
นิคมมนตรายน นอกจากนั้นแล้ววัดโพธิ์เย็นได้ประกอบพิธีสังฆกรรมผูกพัทธสีมาตามวินัย
จึงถือว่าเป็นวัดแรกในประเทศไทยที่ให้การอุปสมบท

ปีพ.ศ. 2497 เริ่มมีกรรมการคณะสงฆ์จีนนิคม เพื่ออำนวยความสะดวกแล้ว และ
สำนักสงฆ์จีนต่าง ๆ ให้เป็นไปตามระเบียบ

ช่วงหลังปีพ.ศ. 2500 มีการสร้างวัดจีนขึ้นเป็นจำนวนมาก เริ่มจากวัดโพธิ์ตัดดาราม
อำเภอศรีราชา คัดแปลงจากโรงเจสร้างเมื่อปีพ.ศ. 2505 วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม อำเภอแม่จัน
จังหวัดเชียงรายสร้างปี พ.ศ. 2532 หลังจากนั้นมีการสร้างวัดบรมราชากาญจนภิเษก เป็นวัดที่สร้าง
ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครองสิริราชสมบัติ 50 พรรษา จึงมีการสร้างวัดถวายเริ่ม
วงศิลาฤกษ์ในปีพ.ศ. 2539 ใช้เวลาก่อสร้างอยู่ 12 ปี ระหว่างนี้มีการสร้างวัดเมตตาธรรมโพธิญาณ
จังหวัดกาญจนบุรีในปีพ.ศ. 2542 ถัดจากนั้นมีการสร้างวัดคิณภู สำนักสงฆ์สุธรรม สำนักสงฆ์
กวมังเจ็งเตี้ย สำนักสงฆ์อีกอิงเทียมสุกลิม ตามลำดับ ปัจจุบันมีวัดและสำนักสงฆ์ฝ่ายจีนทั้งหมด
17 แห่ง (ดูรายชื่อวัดในภาคผนวก)

ประวัติวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่)

ตามประวัติกล่าวว่าวัดเล่งฮกยี่แห่งนี้ สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2449 ตรงกับสมัยของรัชกาล
ที่ 5 โดยคุณกง นายอากร เทียนเฮ็น แซ่ลิ้ (ตันตระกูลวงศ์เทียนทอง) (ดูภาพที่ 3-26 ประกอบ) และ
ศรีเทียนอินทร์ มีภรรยาชื่อเปี่ยม ได้บริจาคที่ดินสร้างวัดจีนประชาสโมสร เป็นจำนวน 5 ไร่ 3 งาน
80 ตารางวา และในเวลาเดียวกันคุณกงซื้อ นามสกุล พูนผล ได้บริจาคที่ดินสมทบทางด้านหลัง
ทำให้วัดได้ขุดบ่อน้ำไว้ให้ชาวตลาดบ้านใหม่มีน้ำใช้ตลอดปี พร้อมกันนั้นได้นำสกลหลวงจีน
สกลแห่งผู้เป็นเจ้าอาวาสวัดมังกรกมลาวาส หรือวัดเล่งเน่ยยี่ที่กรุงเทพฯ เป็นผู้อำนวยการสร้างวัด
(ดูภาพที่ 3-23 ประกอบ) แล้วได้มอบให้พระคุณเจ้าหลง เป็นเจ้าอาวาส (วัดจีนประชาสโมสร, 2523,
หน้า 5-19) ในเอกสารงานวิจัยของสุพจน์ภักญะนันทน์ กล่าวว่าวัดสร้างขึ้นในปีพ.ศ. 2416

ภาพที่ 3-26 นายอากร เทียนอิน ผู้บริจาคที่ดินสร้างวัดเล่งฮกยี่ (สุดใจ ตระกูลสุขชัย, 2544)

จากข้อมูลเกี่ยวกับปีพ.ศ. ที่สร้างวัดเล่งฮกยี่ข้างต้นไม่ตรงกัน เรื่องนี้ผู้วิจัยได้หาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อที่จะยืนยันช่วงระหว่างปีพ.ศ. ที่สร้างวัด ตามประวัติจีนประชาศโมสรที่กล่าวว่าสร้างขึ้นในปีพ.ศ. 2449 นั้นหลวงจีนสกเหิงน่าจะมรณภาพไปแล้วหลายปี เมื่อมาดูประวัติเจ้าอาวาสองค์ที่สองของวัดเล่งเน่ยยี่ (พระอาจารย์กวยหงอ) ท่านก็มีผลงานในการสร้างกุฏิในวัดเล่งเน่ยยี่แล้ว ปีพ.ศ. 2427 (คณะกรรมการศิษย์วัดมังกรกลาวยาส (เล่งเน่ยยี่), 2545, หน้า 16) และยังมีข้อความที่รัชกาลที่ 5 บันทึกในจดหมายเหตุที่เสด็จพระราชดำเนินมาวัดเล่งฮกยี่ได้พระราชทานเงิน บำรุงวัด 80 บาท ความหมายนี้วัดน่าจะสร้างเสร็จแล้วหลายปี ดังนั้นวัดเริ่มเสื่อมสภาพลงไปไม่มากนักน้อย หรืออาจมีการสร้างเพิ่มเติมอยู่

ถ้ากรณีวัดเล่งฮกยี่ สร้างในปีพ.ศ. 2416 ก็น่าจะเร็วไป เพราะหลักฐานสร้างวัดเล่งเน่ยยี่สร้างวัดในปีพ.ศ. 2414 และใช้เวลาในการก่อสร้าง 8 ปีจึงแล้วเสร็จ (คณะกรรมการศิษย์วัดมังกรกลาวยาส (เล่งเน่ยยี่), 2545, หน้า 15) เมื่อรวมระยะเวลาการสร้างวัดเล่งเน่ยยี่แล้วน่าจะสร้างเสร็จในปีพ.ศ. 2424 ดังนั้นผู้วิจัยสันนิษฐานว่า วัดเล่งฮกยี่ น่าจะเริ่มสร้างหลังจากสร้างวัดเล่งเน่ยยี่เสร็จแล้วก็ได้เป็นข้อหนึ่ง หรืออาจสนับสนุน ว่าวัดเล่งฮกยี่สร้างในปีพ.ศ. 2416 พร้อม ๆ กับสร้างวัดเล่งเน่ยยี่ เพราะพบเรื่องเล่าที่กล่าวถึงว่า เดิมทีการจัดสร้างวัดต้องมีการทำรูปโมเดลขนาดเล็กก่อน จำนวน 3

เพราะพบเรื่องเล่าที่กล่าวถึงว่า เดิมทีการจัดสร้างวัดต้องมีการทำรูปโมเดลขนาดเล็กก่อน จำนวน 3 ชุดเพื่อที่ประดิษฐานเป็นพระประธาน (พระอาจารย์เย็นจุง, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2554; เศรษฐพงษ์ จงสงวน, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2554) (ดูรายละเอียดในบทที่ 5) และเมื่อสร้างวัดเล่งฮกยี่เสร็จ ท่านได้มอบให้ลูกศิษย์ของท่านมาเป็นเจ้าอาวาส เป็นองค์ที่สอง (ทางวัดนับเป็นเจ้าอาวาสองค์ที่สอง) แล้วพระอาจารย์สกเห็งมาเป็นเจ้าอาวาสวัดเล่งเน่ยยี่

วัดจีนประชาสโมสรนี้จึงเปรียบเสมือนวัดที่ขยายมาจากวัดมังกรกมลาวาส โดยชื่อภาษาจีนของวัดคือ “เล่งฮกยี่” นั้นแปลว่า มังกรแห่งวาสนา การสร้างนั้นพระอาจารย์สกเห็งนำรูปแบบที่วัดเล่งเน่ยยี่มาใช้ จึงมีผู้นิยมมาสักการะวัดนี้เพื่อขอให้มีโชคลาภวาสนา

ภาพที่ 3-27 หลวงจีนสกเห็ง เจ้าอาวาสวัดเล่งฮกยี่องค์แรก

ปีพ.ศ. 2450 เมื่อครั้งที่สมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัวเสด็จประพาสมณฑลปราจีนบุรี เพื่อเปิดทางรถไฟสายกรุงเทพฯ-ฉะเชิงเทราในปีพ.ศ. 2450 พระองค์ได้พระราชทานเงิน 80 บาท (จดหมายเหตุรายวันรัชกาลที่ 5) และได้พระราชทานชื่อให้วัดแห่งนี้ว่าวัดจีนประชาสโมสร หมายความว่า “เป็นที่ชาวจีนมาชุมนุมกัน” โดยยังมีป้ายชื่อพระราชทานติดอยู่เป็นมงคลอยู่ที่วัดมาจนทุกวันนี้ (วัดจีนประชาสโมสร, 2540, หน้า 19)

หลังจากสร้างวัดเสร็จพระอาจารย์สกเห็งได้มอบให้ลูกศิษย์ของท่าน คือพระภิกษุ กวยหลงเป็นเจ้าอาวาส ถือว่าเป็นเจ้าอาวาสท่านที่ 2 ท่านเป็นที่รู้จักวงการพุทธศาสนาฝ่ายจีนว่าพระคุณเจ้ามีความรู้แตกฉานทางด้านพุทธฝ่ายมหายาน

เจ้าอาวาสองค์ที่ 3 พระคุณเจ้าด้กสิ ท่านเป็นผู้สืบทอดเจ้าอาวาสวัดเล่งฮกยี่ต่อจาก พระคุณเจ้ากวยหลง ผลงานที่สำคัญของพระคุณเจ้าคือ ท่านได้สร้างวัดเทพพุทธาราม จังหวัดชลบุรี โดยให้ลูกศิษย์ของท่านดำรงตำแหน่งวัดนี้

พระคุณเจ้าเชียงชีว เจ้าอาวาสวัดเล่งฮกยี่องค์ที่ 4 ท่านได้บำเพ็ญญาณตามแนว พระพุทธศาสนา จาริกเผยแผ่ศาสนายังที่ต่าง ๆ เป็นกำลังสำคัญของพระคุณเจ้าด้กสิ

พระคุณเจ้าเชียงหี เจ้าอาวาสองค์ที่ 5 ท่านเป็นศิษย์ของพระคุณเจ้าหงอ และศิษย์ของ พระคุณเจ้าด้กสิ เมื่ออายุได้ 32 ท่านได้ดำรงตำแหน่งวัดเล่งฮกยี่ และได้ตั้งปณิธานว่าจะบูรณะ ปฏิสังขรณ์วัดให้รุ่งเรือง ในปีพ.ศ. 2493 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแต่งตั้งสมณะศักดิ์เป็นพระอาจารย์จีนวงศ์สมาธิวัตร และ เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายจีน ในปีเดียวกันก็ได้รับตราตั้งให้เป็นอุปนายทะเบียนฝ่ายสงฆ์จีนจากจากสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ต่อมาปีพ.ศ. 2496 ได้รับตราตั้งจากสังฆนายกให้ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ คณะสงฆ์จีน สิ่งที่พระคุณเจ้าได้สร้างในวัดคือ เก๋งเลียงเต็งจูยกะขึ้นหนึ่งหลัง ซื่อที่ดิน 12 ไร่ 3 งาน 14 ตารางวา ที่หลังวัด

พระคุณเจ้าจ้งฉื่อ เจ้าอาวาสองค์ที่ 6 ท่านได้ถวายตัวเป็นศิษย์พระคุณเจ้าโพธิ์แจ้และ ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2501 ท่านได้เริ่มพัฒนาวัดให้เจริญรุ่งเรือง เพื่อให้วัดนี้เป็นวัดใหญ่

17 พฤศจิกายน 2501 ได้รื้อถอนสิ่งก่อสร้างที่ชำรุด ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ วิหาร บูรพาจารย์และวิหารเจ้าอาวาส ปีพ.ศ. 2504 สร้างวิหารบูรพาจารย์ วิหารเจ้าอาวาส วิหารโพธิ์สัตว์ เจ้าแม่กวนอิม วิหารบัวน้ออิง วิหารตั้งอ้ออิง กุฏิสงฆ์ โรงครัว สรรสนที่สวรรค์

ปีพ.ศ. 2505 สร้างคลังสุวรรณเจดีย์แบบจีนที่ลานหน้าวัดซ้ายมือ มีความสูง 990 เซนติเมตร ยอดเจดีย์ประกอบด้วยมังกร 6 หัว ปีพ.ศ. 2507 บริจาคเงินสองหมื่นบาทสร้างทางหลวง ฉะเชิงเทรา-บางน้ำเปรี้ยว บูรณปฏิสังขรณ์ วิหารพระเจ้าสังข์ แท่นบูชา และพระโพธิ์สัตว์องค์ต่าง ๆ

ปีพ.ศ. 2510 ได้รับบริจาคที่ดินจากนางสาวส้มจิ้น ทรัพย์ประเสริฐบริจาคจำนวน 37 ไร่ โอนกรรมสิทธิ์แล้ว 18 ไร่ครึ่ง และได้สร้างพระศรีอริยเมตไตร ทำวจุฬาราชทั้ง 4 องค์ พระเวท ธรรม กำแพงพิทักษ์ธรรม พระภูมิเจ้าที่ รังรักปิดทองร่างองค์จริงของพระคุณเจ้าเชียงหี บูรณะ ประตุวัดเป็นหินล้าง ปีพ.ศ. 2513 รับที่ดินจากนางสาวส้มจิ้นอีก 18 ไร่เศษ ปีพ.ศ. 2514 รังวัดที่ดิน ที่สร้างวัดทางราชการออกโฉนดเลขที่ 4965 รวมเนื้อที่ดิน 5 ไร่ 2 งาน 28 ตารางวา

ปีพ.ศ. 2516 พระคุณเจ้าจ้งฉื่อซื้อที่ดินอีก 2 งาน 28 ตารางวา ทางด้านซ้ายติดกับวัดของ นางสาวสาคร วัฒนศิริโรจน์ เดือนเมษายน 2518 เริ่มปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ ต่อมาเดือนธันวาคม สร้างซุ้มประตูหน้าวัดปีพ.ศ. 2519 จัดงานวางศิลาฤกษ์ศิกพุทธภาวนาสถาน ห้องพักคนชรา

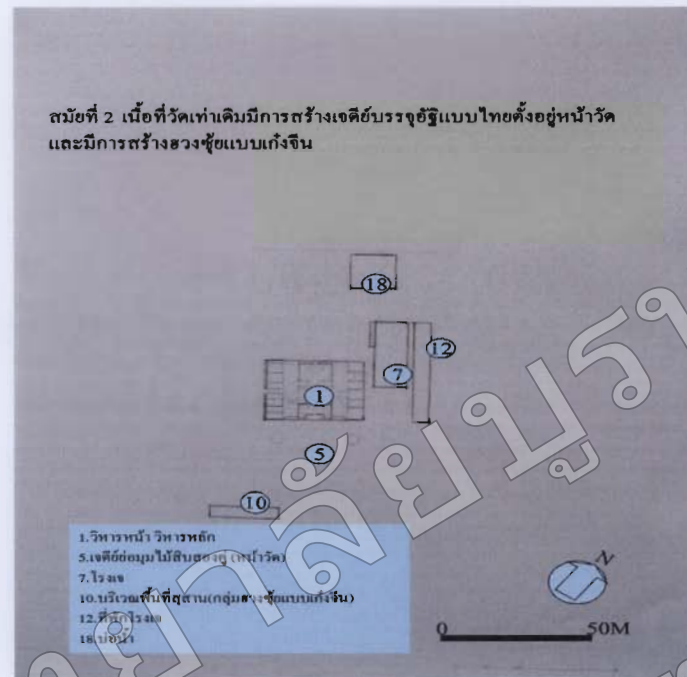
ตุลาคมซื้อที่ดินด้านขวาของวัด 1 ไร่เศษ รวมวัดมีที่ดินทั้งหมด 57 ไร่ 3 งาน 80 ตารางวา

เดือนเมษายน 2523 การก่อสร้างตึกพุทธภาวนาสถาน ห้องพักคนชรา ชุมนิคมหน้าวัด
กำแพงแก้ว โรงครัว บ่อเก็บน้ำฝน แล้วเสร็จจัดงานฉลองสมโภช วันที่ 4-6 เมษายน 2523
(วัดจีนประชาสโมสร, 2523, หน้า 18-34) ปัจจุบันพระอธิการเย็นจงเป็นเจ้าอาวาส

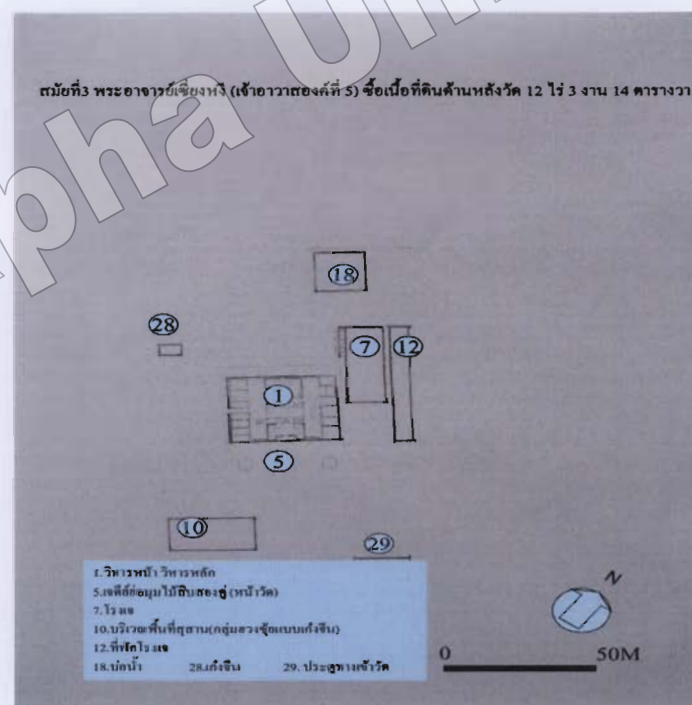
แผนผังลำดับการสร้างวิหารและอาคารต่าง ๆ ในวัดจีนประชาสโมสร

ภาพที่ 3-28 แผนผังวัดจีนประชาสโมสร (สมัยเริ่มการสร้างวัดราว พ.ศ. 2416-2426)

ภาพที่ 3-29 แผนผังวัดจีนประชาสโมสร (สมัยที่ 2 ช่วง พ.ศ. 2460-2465)

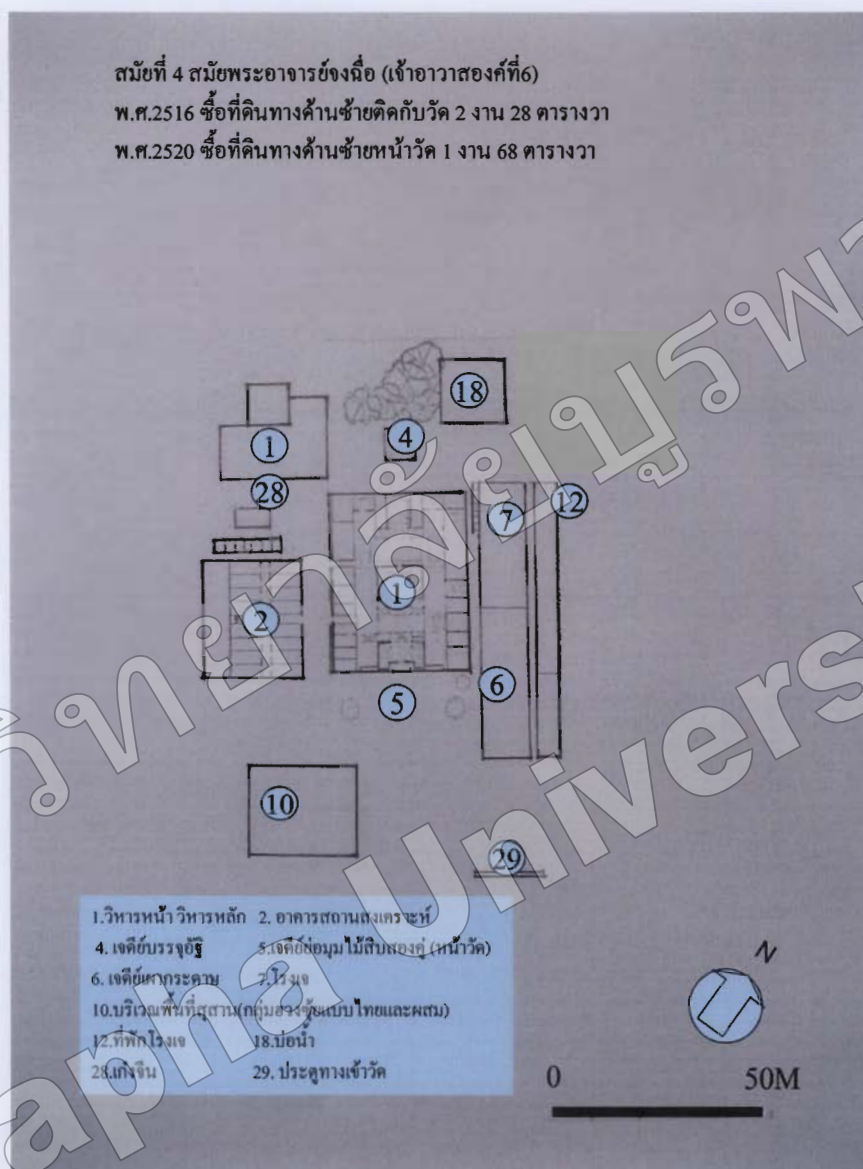

ภาพที่ 3-30 แผนผังวัดจีนประชาสโมสร (สมัยที่ 3 ช่วงพระอาจารย์เชียงหัง เจ้าอาวาสองค์ที่ 5
พ.ศ. 2493-2500)

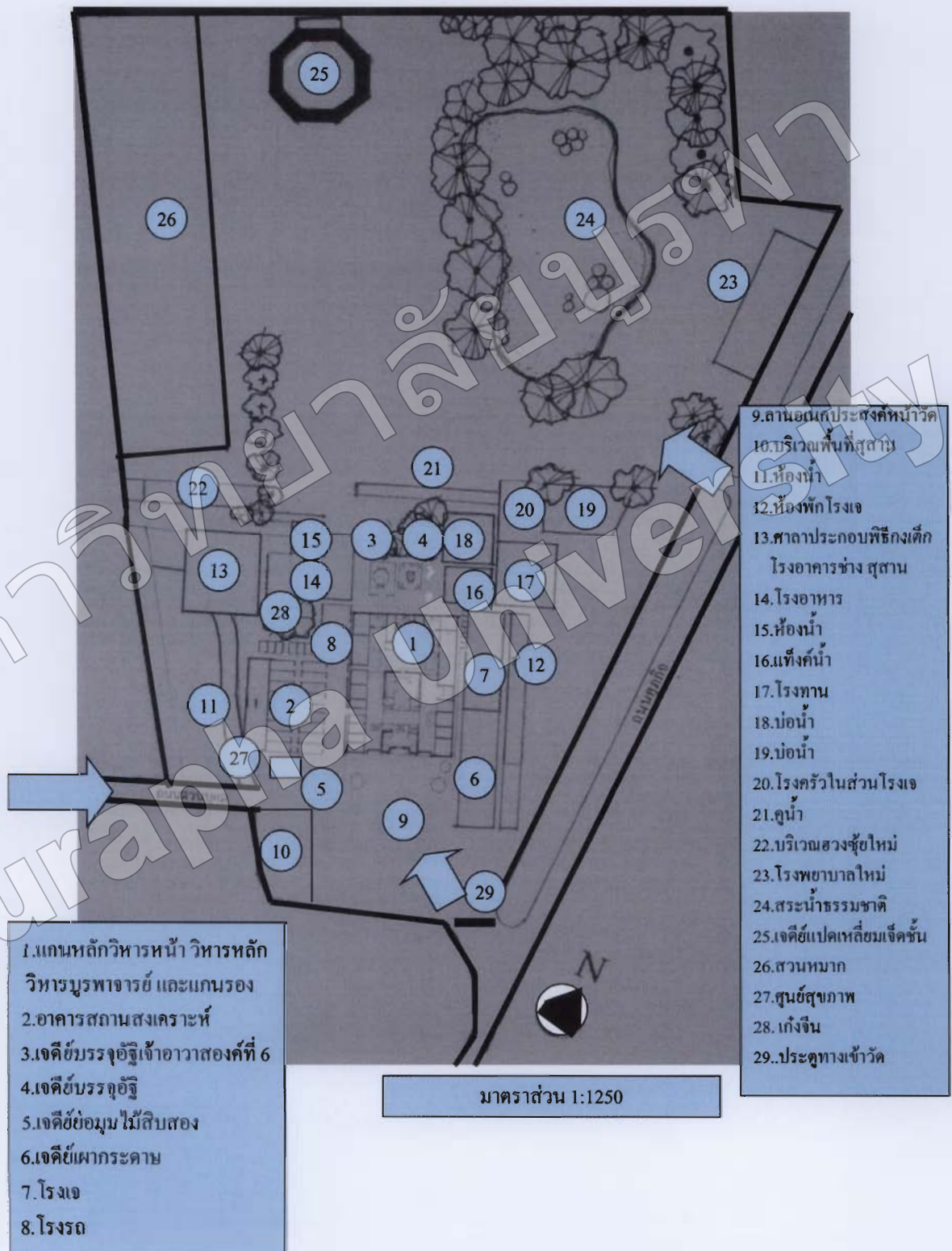
สมัยที่ 4 สมัยพระอาจารย์ข่งฉื่อ (เจ้าอาวาสองค์ที่ 6)

พ.ศ.2516 ซื่อที่คันทางค้ำนซ้ายติดกับวัด 2 งาน 28 ตารางวา

พ.ศ.2520 ซื่อที่คันทางค้ำนซ้ายหน้าวัด 1 งาน 68 ตารางวา

ภาพที่ 3-31 แผนผังวัดจีนประชาสโมสร (สมัยที่ 4 ช่วงพระอาจารย์ข่งฉื่อ เจ้าอาวาสองค์ที่ 6 พ.ศ. 2501-2523)

ภาพที่ 3-32 แผนผังสมัยที่ 5 ช่วงพระอาจารย์เย็นจูง (เจ้าอาวาสองค์ที่ 7) วัดจีนประชาสโมสร (สุพจน์ อภิภูณานนท์, 2543) และจากการศึกษาของผู้วิจัย

ตารางที่ 3-1 ประวัติการสร้าง/ ซ่อมวิหารต่าง ๆ และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ในวัดจีนประชาสโมสร

รายการ	วันเวลาปีพ.ศ. ที่สร้าง/ ซ่อม	เอกสารอ้างอิง
1. สร้างวัดจีนเล่งฮกยี่	2416	สุพจน์ อภิภูณานนท์, 2543, หน้า 107
	2449	วัดจีนประชาสโมสร, ม.ป.ป., หน้า 5
	2416-2424	ความเห็นของผู้วิจัย
2. เจดีย์ขอมุมด้านขวามือ (หันหน้าเข้า)	2461	จากการสำรวจ
3. เจดีย์ขอมุมด้านซ้ายมือ	2462	จากการสำรวจ
4. สร้างกำแพงเตี้ยตั้งอยู่เกาะ ซื้อที่ดิน 12 ไร่ 3 งาน 14 ตารางวา	2496	สมัยพระอาจารย์เชียงหงี (เจ้าอาวาส องค์ที่ 5 วัดจีนประชาสโมสร, ม.ป.ป.,
5. รื้อสิ่งก่อสร้างที่ชำรุด	2501	สมัยเจ้าอาวาสจนถึง ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เป็นการรื้อวิหารเล็กของพระโพธิสัตว์ กวนอิม วิหารพระ โพธิสัตว์ดีจังอึ้งและ วิหารบูรพาจารย์
6. สร้างวิหารบูรพาจารย์	2504	วัดจีนประชาสโมสร, ม.ป.ป., และ ผู้วิจัยมีความเห็นเพิ่มเติม ครั้งนี้คง รวมสร้างวิหารพระ โพธิสัตว์ทั้งสอง องค์แทนที่
7. สร้างสุวรรณเจดีย์ (เจดีย์เผากระดาษ)	2505	วัดจีนประชาสโมสร, ม.ป.ป.
8. บูรณะปฏิสังขรณ์พระ เจ้าสิ่งตั้ง แทนบูชา พระโพธิสัตว์องค์ต่าง ๆ	2507	วัดจีนประชาสโมสร, ม.ป.ป.
9. รับบริจาคที่ดิน 37 ไร่	2510	วัดจีนประชาสโมสร, ม.ป.ป.
10. ประคูดเป็นหินร้าง	2510	วัดจีนประชาสโมสร, ม.ป.ป.
11. ซื้อที่ดินเพิ่ม 2 งาน 28 ตารางวา	2516	วัดจีนประชาสโมสร, ม.ป.ป.

ตารางที่ 3-1 (ต่อ)

รายการ	วันเวลาปีพ.ศ. ที่สร้าง/ ซ่อม	เอกสารอ้างอิง
12. ปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ	เมษายน 2518	วัดจีนประชาสโมสร, ม.ป.ป.
13. ปฏิสังขรณ์วิหารหน้า	2518	ผู้วิจัย จากการศึกษา
14. สร้างซุ้มประตูหน้าวัด	ธันวาคม 2518	วัดจีนประชาสโมสร, ม.ป.ป.
15. สร้างตึกพุทธภavana	2523	วัดจีนประชาสโมสร, ม.ป.ป.
สถาน ห้องพักคนชรา		
16. ซื่อที่ดินเพิ่ม 1 งาน 68 ตารางวา	มกราคม 2520	วัดจีนประชาสโมสร, ม.ป.ป.
17. ซื่อที่ดินเพิ่ม 1 ไร่เศษ	ตุลาคม 2520	วัดจีนประชาสโมสร, ม.ป.ป.
18. เจดีย์ด้านหลัง(เก็บอัฐิ)		สมัยพระอาจารย์เย็นจูง
19. อาคารแปดเหลี่ยม		สมัยพระอาจารย์เย็นจูง
ประดิษฐานรูปเจ้าอาวาสองค์ที่ 6 (เย็นฉื่อ)		